

Egy konok író halálára

1.

Néhány héttel a *Rossz idők járnak* megjelenése után egy lakásához közeli kocsmában ülünk. Biztos volt benne, hogy olvastam az új könyvét, s nemcsak azért, mert a szöveget Ági tördelte nálunk otthon, hanem mert tudta, hogy minden könyvének a szövegét még a megjelenés előtt elolvasom.

– Már nemcsak a Kelet, hanem a Nyugat is kétségbeesésben él – mutattam a könyvre.

Kópéskodó arcot vágott, amiből azt olvastam ki: miért csodálkozol, nyolcvankilenc után másról sem beszélek. Alkalmi összevetésként szóba hoztuk korábbi novellisztikáját.

– Más idők jártak – mondta lakonikusan.

Hallgattuk a kocsmá zsongását. Mindkettőnknek jólesett az ötvenéves kötődés szót-lanságában ülni.

– Hogy vagy? – kérdeztem.

– És te? Hallom, infúziókat kaptál.

Ekkor esett le, hogy a halálról szeretne beszélni.

– Még nem akarok meghalni – mondtam.

– Én sem – felelte.

Ha arról volt szó, hogy megmentse önmagát, nem habozott játszani saját lelkével. Ebben testvérek voltunk. Erkölcstelen dolog óvatlannak lenni.

– Az ellenállásnak többféle módja van – nézett a szemembe. – A többiek mind faluról jöttek, mi kisvárosból. Léva és Dunaszerdahely... Megvan még a nyolcas?

A nyolcadik emeleti garzonlakásomról kérdezett, amit már rég eladtam, s amelyben éveken át többször is napokat töltött. A reggeleket ott is írással kezdte. A nyolcvanas években a legröbbit talán Musilról, Közép-Európáról és Miskin herceg gyávaságáról beszéltünk. Mit takar a bűn, és mit a bűnhődés?

2.

Most, hogy Grendel Lajos meghalt, rémít meg igazán emberi zárkózottsága. Alkati szomorúságnak is nevezhetném.

Közemberként, íróként nyitott volt. Élvezet volt látni, hallgatni, ahogy lehetséges szellemi utódaival foglalataskodott. Szabadságot adott nekik és szeretettel teli biztatást. Rengeteget beszélt, törődött velük. Ő volt a Mester.

Engem a gyöttrődő magánember érdekelt. Úgy éreztem, kölcsönösen szükségünk van egymásra. S ebben nem is tévedtem. Grendel nélkül nem válhatott volna a Kalligram azzá, amivé. S én sem.

De Lajos énjét sosem tudtam egészen feltörni. Valamifajta ös-szemérem nem engedélyezte számára a teljes kitárulkozást. Sokáig azt hittem, a szemlélődés mészölyi parancsát követi azzal, hogy szinte mindenüvé, még a kocsmába is egyedül jár. Egy barát jelenléte figyelmet igényel, ami tompíthatná látása élességét, akadályozhatná őt írói és mentálhigiénés szükségleteinek végzésében. Abban, hogy ne elméletileg, hanem emberközlelől, pengeélesen hatoljon a valóság mozzanataiba, s onnan konokul tovább, az egyetemesig.

Lehettem vele Erdélyben, Vajdaságban, Varsóban, Krakkóban, Washingtonban vagy New Yorkban, Prágában, netán imádott Párizsában, mindig mindenhol elszokolt, lélegett, eltűnt. Szüksége volt az egyedüllétre. A magányos csatangolásra.

3.

Mindig lenyűgözött az a konok akarat, amellyel tiszta és igaz ember akart maradni. Hűség és hűtlenség, igazság és hazugság, tisztaság és mocsok, szeretet és gyűlölet – ezeknek a parazsán járta Grendel a magyar és az európai szellem haláltáncát. Mégsem a lélektan, hanem alapvetően az erkölcs érdekelte. Tiltakozott is, ha valaki lélektani írónak nevezte.

Utolsó éveiben megbocsájtással viszonyult a kollektív mélytudathoz, a nemzeti barbarizmushoz – a gyűlölködő egyénhez azonban nem. A szlovákiai magyar identitáskultúra barbarizmusában is konokul kereste és meg is találta az egyetemeset.

Az egyetemes emberit.

Azt is mondhatnám – hisz Prágában én ismertetem össze Hraballal –, megtalálta a hrabali gyöngyöket a mélyben. Csak hát ez méltánytalan lenne. Mert amit hátra hagyott, azok nem hrabali, hanem kőkemény grendeli gyöngyök a mélyben. ■ ■ ■

■ **Szigeti László** (1949): a Kalligram Kiadó egyik alapítója, és 2016-ig a kiadó igazgatója.

